

„...mă îndrept spre un personaj de dincolo de ceea ce ar putea fi considerat doar un om de cultură. (...) După ce citești Jurnalul fericirii, găsești mult mai multe asemenea motive să treci dincolo de omul de cultură...” (Mitropolit Antonie Plămădeală)

„Testamentul literar” al celui cunoscut atât ca Nicolae Steinhardt, cât și ca Părintele Nicolae Delarohia (fiind călugărit în 1980), „Jurnalul fericirii” este lucrarea sa cea mai importantă, una dintre cele mai valoroase scrieri ale literaturii române contemporane... și nu numai, dat fiind și faptul că actualmente opera amintită este tradusă în italiană („Diario della felicità”, Bologna, 1996), în franceză („Journal de la félicité”, 1996, reeditat în 1999), greacă, spaniolă... „Jurnalul fericirii” a apărut postum; scriitorul - călugăr s-a născut la 29 iulie 1912 și a trecut la cele veșnice la 30 martie 1989, iar opera a fost publicată pentru prima oară în 1991, la Editura Dacia, ediție îngrijită și cu postfață de Virgil Cîmoș.

Comentat și foarte citit de la apariția sa pe piața românească - dar și în străinătate! - „Jurnalul fericirii” invită oricând la o lectură de descoperire și re-descoperire a unei cărți ce marchează, transmițând pentru toate categoriile de cititori o senzație de prospețime, o atracție și o debordanță a optimismului, pe fondul spunerii lucrurilor pe nume, cu eleganță, dar fără ascunziș uri.

Ne întrebăm, în primul rând, „Jurnalul fericirii” e un jurnal autentic, după „canoanele” unui jurnal, sau e mai mult decât atât? „Jurnalul fericirii” e istoria unei restaurări. A cuiva care s-a născut din nou, din apă și din duh. E cartea unei biografii, chiar dacă nu se vrea ca atare așa, e totuși cartea unei autobiografii spirituale într-o bună tradiție pascaliană. E foarte greu să vorbești sau să scrii despre această carte. Nu știi nici cu ce să începi, nici cum să continui. Poate că cea mai potrivită metodă - vorbind sau scriind - ar fi aceea de a-l imita pe autor: să încerci o suită de microeseuri care să o abordeze fragmentar, încercând cât mai multe fragmente care să înceapă să rotunjească totul, întregul. Omul din ea își dezvăluie o infinitate de componente greu de prins într-un singur portret și, încercându-l, ai avea mereu senzația că ceva ți-a rămas neabordat.” (Mitropolit Antonie Plămădeală, „De la Alecu Russo, la Nicolae de la Rohia”, vol. III, Sibiu, 1997).

E și jurnal, al convertirii sale, fiind evreu, urmând ca în închisorile comuniste să se boteze creștin ortodox, și al trăirilor legate de ce înseamnă sistemul comunist, închisoarea, tortura, josiția umană, în trupul cărora poate înflori sublimul, neîmpiedicat de condiții exterioare, prin Dumnezeu Atotputernic și credința în El. În această privință, Mitropolitul de vrednică pomenire Antonie Plămădeală precizează în opera citată, la capitolul „Izvoarele fericirii monahului Nicolae de la Rohia” (pag. 146 - 147): „... de la ce s-a convertit? De la iudaism? De la ateism sau de la indiferență? Sau, cumva, de la cultură? (...) Nu se convertește nimeni de la cultură. De cultură nu mai poți scăpa. Se poate converti cineva, eventual, prin cultură, în interiorul ei, convertind cultura sau, poate, mai exact, cultura lui. Căci om de cultură a rămas și după convertire. Dar că cineva și-a convertit cultura, cred că se poate zice. Mi se pare că acesta e cazul lui. (...) Departe de a se lepăda de cultură, el are pentru toate mărturiile culturale care se unesc, se întregesc și se verifică lesne cu cele ale sfinților, decât cu cele ale culturii. (...) A bătut cu toată cultura la ușa chiliei sfinților și, cu sfială, la ușa lui Hristos. Fără să facă din cultură o ancilla, o sclavă a teologiei, ca în Evul Mediu. A așezat la aceeași masă cultura și spiritualitatea și le-a pus să dialogheze. Și le-a întâlnit armonios în propria persoană, transformând-o în monahul Nicolae de la Rohia.” „Jurnalul devine astfel un fel decarte de inițiere în creștinismul modern.” (op. cit.)

Momentul convertirii autorului a intervenit după o lungă perioadă de așteptări, căutări, frământări, surprinsă și aceasta în „Jurnal...”. Botezul s-a petrecut în celulă, foarte repede, în condiții improprii, fără a fi împiedicată sălășluirea harului:

„Când puhoiul de oameni se întoarce cu zgomot mare, ducând în rând doi câte doi balia, ciubărul, tineta și un rezervor cu apă, părintele Mina, fără a-și scoate mantaua, dă buzna la singura căniță din cameră - e o căniță roșie, cu smalțul sărit, năclăită și respingătoare - și o umple cu apă viermănoasă proaspăt adusă în rezervorul purtat de el și de un alt deținut. Vin la patul meu și cei doi preoți greco-catolici și nașul. (...)”

La repezeală, dar cu acea iscusință preotească unde iuțea nu stânjenește dicția deslușită - părintele Mina rostește cuvintele trebuincioase, mă înseamnă cu semnul crucii, îmi toarnă pe cap și pe umeri tot conținutul ibricului (cănița e ca un fel de ibric bont) și mă botează în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. De spovedit, m-am spovedit sumar: botezul șterge toate păcatele. Mă nasc din nou, din apă viermănoasă și din duh rapid. (...)

Cine a fost creștinat de mic copil nu are de unde să știe și nici nu poate bănuî ce-nseamnă botezul. Asupra mea se zoresc clipă de clipă tot mai dese asalturi ale fericirii. S-ar zice că de fiecare dată asediatorii urcă mai sus și lovesc mai cu poftă, cu precizie. Va să zică este adevărat: este adevărat că botezul este o sfântă taină, că există sfintele taine. Altminteri fericirea asta care mă împresoară, mă cuprinde, mă îmbracă, mă învinge, n-ar putea fi atât de neînchipuit de minunată și deplină. Liniște. Și o absolută nepăsare. Față de toate. Și o dulceăță. În gură, în vine, în mușchi. Totodată o resemnare, senzația că aș putea face orice, imboldul de a ierta pe oricine, un zâmbet îngăduitor care se împrăștie pretutindeni, nu localizat pe buze. Și un fel de strat de aer blând în jur, o atmosferă asemănătoare cu aceea din unele cărți ale copilăriei. Un simțământ de siguranță absolută. O contopire mescalinică în toate și o desăvârșită îndepărtare în senin. O mână care mi se întinde și o conivență cu înțelepciuni ghicite. Și noutatea: nou, sunt un om nou; de unde atâta prospețime și înnoire?..." („Jurnalul fericirii”) (botezul fiind săvârșit de ieromonahul Mina Dobzeu).

Mai mult însă, cartea cuprinde salturi în timp, într-un joc permanent al lui „înainte” și „după” creștinare, nemărturisit fățiș, dar care se desprinde la lectură. Fericirea pe care o simte autorul se cere împărtășită; alternanța experiențelor de viață fiind una din căi. Între aceste fragmente de viață (Jurnalul se întinde pe perioada 1928 - 1971) există frânturile de dialog dintre deținuți, sub titlul „Bughi mambo rag”, dovadă a rezistenței acestora la sistem, printr-un efort supraomenesc uneori, de înălțare a spiritului. Noblețe în situații extreme.

„...de tipul eintreten, tratt ein, eingetretten; ... de la vivre e je vecus, tu vecus, il vecut..., de la voir e je vis, tu vis, il vit,... spaniola are pentru a fi două verbe separate: ser și estar. Prezentul lui ser: soy, eres, es, somos, sois, son, prezentul lui estar: estoy, estas, esta, estamos, estatis, estan... nous vecumes, vous vecutes, ... declinarea sanscrită însă cunoaște opt cazuri: nominativ, acuzativ, instrumental, dativ, ablativ, genitiv, locativ, vocativ...” („Jurnalul fericirii”)

În închisoare, N. Steinhardt nu a fost singur, ci a reușit să-și facă prieteni, împreună cu care a rezistat... Nu toți au dorit să-i fie prieteni, nu avea cum să fie acolo un mediu ideal... dar suntem cuceriți de efortul permanent al celor care s-au străduit să păstreze chiar și în acele condiții valorile, să caute adevărul, să nu se... tâmpească. Adevărate prelegeri s-au ținut în spațiul celulei mizere, fără fastul sălilor iluminate și grandioase... Acolo bogat se considera cel care avea în memorie și putea să comunice și altora cunoștințe autentice, din orice domeniu, dar în primul rând poezii. Am putea să le numim „șezători de celulă”, iar acele dialoguri au fost chiar

mai mult decât atât.

„Oamenii din celula 34 (Jilava) iubeau poezia! lubeau. lubeau ceva. lubeau frumosul. Se dovedeau extraordinari. Celula 34 era plină de îngeri. Celula 34 nu mai exista ca o celulă sinistă, de vreme ce era plină de poezie. (...) Steinhardt a fost de două ori fericit acolo. Mai întâi pentru că a găsit oameni iubitori de poezie, și apoi pentru că s-a trezit dintr-o dată în armonie cu dânșii, și chiar util. Căci știa pe dinafară Luceafărul, Scrisorile, foarte mult Coșbuc și Topârceanu, mii de versuri din Gyr și de Crainic, de Verlaine, Lamartine și Baudelaire și multe altele. Putea să le arate iubitorilor de poezie iubirea lui de poezie, ca și a lor. Intra într-o solidaritate de ethos românesc. S-a simțit iubit și i-a iubit pe acești iubitori de poezie. Steinhardt nu s-a plâns niciun moment de antisemitism. Din partea nimănui. (...)

Așadar mai întâi poezia. Dar poezia erau oamenii. Oamenii iubitori de poezie îl fericiau (pe Steinhardt). Ei au și constituit, de data aceasta dintr-un motiv în plus, al doilea moment de revelație a fericirii. Dintr-o adâncă suferință, apar oameni minunați, buni, buni cu suferințele celor din jur. (...) Așa el în mijlocul iadului descoperă oaze de lumină. Acestea îl fericesc. Și, poate, mai găsește și altceva, tâlcul unor taine mai profunde, legate de destinul nostru pământesc și de relația cu cel veșnic, sau legate de natura umană în același timp decăzută și sublimă, vrednică de condamnare și pedeapsă, dar și de milă, înțelegere, iertare și iubire.” (Mitropolit Antonie Plămădeală, op. cit., pag. 154 - 157)

Alcătuirea Jurnalului mai transmite ceva, dincolo de toate cele enumerate până acum: libertatea omului plin de Duhul Sfânt. Înșiruirea aparent ciudată a evenimentelor, a mărturisirilor, a exegezelor biblice, a cugetărilor personale etc., trimite la o bucurie copilărească (adică, plină de puritate!) a celui ce se lasă mânat de Duhul, într-un mod perfect conștient și rațional. Relatările pentru fiecare zi / lună / an specificate sunt relativ scurte, la obiect, abundând în trimiteri la scrieri, cu citate, filosofice, literare, biblice, științifice..., ale unor autori precum: Pascal, Dostoievski, Kierkegaard, Corneille, Peguy, Descartes, Camus, Sartre, Valery, Eliade, Eugen Ionescu, Pârvan, Nae Ionescu, Radu Gyr, Nichifor Crainic, Constantin Noica - prietenul său (în „Iotul” căruia N. Steinhardt a fost arestat și condamnat).

Din aparentul amalgam, se conturează în Jurnal o personalitate „a timpului său”, pe care îl înalță, N. Steinhardt fiind doctor în drept, literat, redactor, scriitor, critic literar, cunoscător și al filosofiei, biologiei, al doctrinelor altor religii și credințe religioase, al ciberneticii...

„Până la cibernetică poate că mai găseau scuze oamenii de știință lipsiți de credință în Dumnezeu. Deși Bettex, încă din veacul trecut, spunea că la cei simpli și incuți necredința este explicabilă, dar la savanți, desigur nu. (...) Cibernetica a dovedit peremptoriu ceea ce progresul

neîncetat al științelor dezvăluia cu încetul: implicata, absoluta necesitate a unui Mare Programator. Biologia: admite în cele din urmă că analizatorii (cum ar fi ai văzului) intră în acțiune după un program dinainte stabilit (înnăscut, zice Monod) și că transmit numai selectiv - există neuroni specializați numai pentru viziunea căilor drepte, spre pildă -, realitatea fiind analizată în fiecare situație după criterii preexistente. (...) Cibernetica este suprema dovadă rațional științifică a creației, noțiunea universală de programare nu mai îngăduie nicio îndoială cu privire la existența Creatorului." („Jurnalul fericirii", pag. 164)

Dezinvolt, sincer, oferindu-și cumva prietenia sa cititorilor, N. Steinhardt realizează - nesistematic -, evidențierea lui Hristos în lume, prin Jurnalul său. În pofida amestecului de bine și rău, El, Domnul, este prezent aici și acum, ca și atunci, - cu atât mai prezent, prin cei care Îl urmează în sacrificiu și iubire. Am putea spune că, dincolo de jurnal, scrierea poate fi percepută ca o rugăciune a lumii, ca o invocare a prezenței divine în mijlocul ei, sau ca o recunoaștere continuă a prezenței Celui ce Este, în ea.

„Mai presus de orice sunt fericit, fericit, fericit. Sunt și pricep că sunt și mi-o și spun. Și lumina parcă e mai luminoasă decât lumina și parcă ea vorbește și-mi spune cine e. Visul mi se pare a dura mult, mult de tot. fericirea nu numai că durează încontinuu, dar și crește mereu; dacă răul n-are fund, apoi nici binele n-are plafon, cercul de lumină se lățește din ce în ce, iar fericirea după ce m-a învăluit mătăsos, deodată schimbă tactica, devine dură, se aruncă, se prăvălește asupra-mi ca niște avalanșe care - antigravitațional - mă înalță; apoi, iar, procedează în alt fel: duios, mă leagănă - și-n cele din urmă, fără menajamente, mă înlocuiește. Nu mai sunt. Ba sunt, dar atât de puternic încât nu mă recunosc. (De atunci îmi este nespus de rușine. De prostii, de răutăți, de scârnăvii. De toane. De viclenii. Rușine.)" („Jurnalul fericirii", pag. 97).

De aceea, cu atât mai mult, este un mare câștig pentru generațiile post-comuniste, de a putea citi această carte, valoroasă nu doar ca tehnică literară, ci în primul rând prin conținutul transmis, viu, profund, centrată pe Hristos, Fericirea celor umiliți, prizoniți pe nedrept, săraci (în duhul mândriei) ș.c.l. Din puzzle-ul Jurnalului, ca o nouă maramă a Sfintei Veronica, se țese, astfel, chipul lui Hristos Cel Răstignit și Înviat,..., se țese singur, nefăcut de mână, ceea ce este indiciul inspirației autorului.

Există diverse puncte de vedere cu privire la „Jurnalul fericirii", mulți critici și comentatori literari concentrându-se asupra ideii de „jurnal de lagăr comunist" sau asupra tehnicii literare sofisticate, folosite de autor. Dincolo de acestea se poate exprima punctul de vedere al unei cărți în care autorul se micșorează treptat în fața lui Hristos, umplându-se în același timp de El. Remarcăm, în secundar, forța cuvântului la N. Steinhardt. Neaș, cu rafinament nediplomatic. „Răii trebuie împiedicați de a face răul, iar proștilor nu trebuie să li se permită să facă prostii în locuri de conducere." (din Jurnal)

Suferința din închisoare nu e prezentată morbid în carte, încât cititorul să fie întristat, ci, cu delicatețe, autorul ne introduce în spațiul celulei murdare, având grijă să o transfigureze cumva, prin invocarea unui gest creștin, a luptei de supraviețuire spirituală, a prezenței lui Dumnezeu acolo. Treptat, închisoarea devine palat, sală de conferințe, ospăț ceresc. „Da, e celulă, e apă viermănoasă, e mâncare stricată, sunt gardieni neomenoși - pare a ne spune autorul, în manieră originală -, dar sunt sfinți nu de noi, păcătoși, ci de El, Care e cu noi."

Cu atât mai mult ne bucurăm că în perioada 15 - 30 iulie 2008 s-a desfășurat a 8-a ediție a Zilelor culturale „N. Steinhardt (Monahul Nicolae Delarohia)", că s-a editat integrala operei călugărului - cărturar (Editura Polirom și Mănăstirea Sfânta Ana) și că spre pomenirea sa se oficiază slujbe...

„A ieșit din închisoare cu teama de a nu fi devenit ca cei care l-au trimis în ea. Și a vrut să-și apere fericirea dobândită acolo de la Dumnezeu. Știa că iese dintr-o închisoare mică și intră într-una mai mare, afară. Ca să se apere și de aceasta, Nicolae Steinhardt n-a mai găsit alt mijloc, decât să nu mai intre în ea. Acum depindea de el. Și a intrat în mănăstire, și a devenit monahul Nicolae de la Rohia, apărându-și și păstrându-și fericirea.

Și el, și cartea lui surprinzătoare, sunt mărturii și documente care se vor oferi încă multă vreme exegezei noastre, asupra unei epoci cumplite, care a produs, în egală măsură, demoni și sfinți." (Mitropolitul Antonie Plămădeală, op. cit., pag. 158)

Sursa: lacasuriliterare.com